

5. Черняева, ТН., 2004. 'Тренинг как средство формирования конфликтно-логической культуры менеджера : дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08', Калининград, 150 с.

References:

1. Bakli, R., Keypl, Dzh., 2002. 'Teoriya i praktika treninga (Theory and Practice of Training)', S-Peterburg : *Piter*, 256 s.
2. Vachkov, IV., 2007. 'Psikhologiya treningovoy raboty (Psychology of Training)', Moskva : *Eksmo*, 416 s.
3. Nazaruk, NV., 2006. 'Diahnostyka ta profilaktyka psykhnichnoho zdorov'ya pedahoha. Treninh-kurs (Teacher Mental Health Diagnosis and Prevention. Training course)', *Psykholog*, № 31–32, S. 223–224.
4. Pryhodi, MA., 2014. 'Vyznachennya teoretychnykh aspektiv zmistu komunikatsiynoyi kompetentnosti suchasnoho fakhivtsya (Determination of Theoretical Aspects of the Content of Communication Competence of a Modern Specialist)', *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka*, № 117, S. 183-185.
5. Chernyayeva, TN., 2004. 'Trening kak sredstvo formirovaniya konfliktno-logicheskoy kul'tury menedzhera : dis. na soiskaniye uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 (Training as a Means of Forming a Conflict-Logical Culture of a Manager : A Dissertation for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences : Specialty 13.00.08)', Kaliningrad, 150 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.17(10)-5

УДК 37.014(073)

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: КОНТЕКСТ БОЛОНСЬКИХ РЕФОРМ

*FORMATION OF ACADEMIC MOBILITY FOR FUTURE BACHELORS
IN INTERNATIONAL RELATIONS: THE CONTEXT OF BOLOGNA'S
REFORMS*

Т. С. Скирда

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку вищої освіти у багатьох країнах світу відзначається низкою тенденцій, серед яких розширення академічної мобільності є однією з відчутних. Долучення України до Болонського процесу суттєво вплинуло на розвиток внутрішньої та міжнародної академічної

Urgency of the research. The current stage of higher education development in many countries of the world is marked by a number of trends, among which the expansion of academic mobility is one of the significant ones. Ukraine's involvement in the Bologna Process has significantly influenced the development of national and

мобільності.

Постановка проблеми. У “Стратегії інтернаціоналізації співробітництва в галузі освіти Національного авіаційного університету на 2018-2028 роки” визначено, що удосконалення академічної мобільності студентів та науково-педагогічних працівників закладу сприятиме інтеграції у Європейський та глобальний освітній простір. З огляду на це, науковий інтерес для нас становить дослідження формування академічної мобільності студентів Національного авіаційного університету (НАУ), зокрема бакалаврів з міжнародних відносин, у контексті болонських реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу Болонського процесу на розвиток вищої освіти в Україні, розгортання академічної мобільності студентів та викладачів, зокрема й у контурах Болонського процесу, досліджували В. Андрущенко, В. Бобрицька, Л. Гребньов, М. Згуровський, О. Козієвська, А. Колот та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування впливу болонських реформ на формування академічної мобільності у бакалаврів з міжнародних відносин з огляду на специфіку їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Серед особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у НАУ є такі: зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки; формування у майбутнього фахівця

international academic mobility.

Target setting. The Internalization Education Cooperation Strategy in the National Aviation University 2018-2020 states that the academic mobility of students and staff members will facilitate integration into the European and global education space. In view of this, our scientific interest is to observe the formation of academic mobility of students in the National aviation university (NAU), in particular bachelors in international relations, in the context of Bologna reforms.

Actual scientific researches and issues analysis. The impact of the Bologna process on the development of higher education in Ukraine, the deployment of academic mobility of students and tutors, particularly in the frame of the Bologna process was investigated by V. Andrushchenko, V. Bobrytska, L. Grebnev, M. Zgurovsky, O. Kozievskaya, A. Kolot and others.

The research objective. The purpose of the study is to substantiate the impact of the Bologna reforms on the formation of academic mobility of bachelors in international relations in the view of specifics of their professional training.

The statement of basic materials. Among the peculiarities of the professional training of future bachelors in international relations in NAU are the following: a focus on a high level of fundamental and practical training; formation of general and specific competences of

загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності; надання сучасних знань про основні принципи і норми міжнародного бізнесу і права; забезпечення поглибленого знання теорії та практики міжнародних відносин, опанування навичками успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку; формування іншомовної компетентності.

Аналіз документів Болонського процесу, зокрема Болонської Спільної Декларації (Італія, 1999), Копенгагенської Декларації (Данія, 2001), Бергенського Комюніке (Норвегія, 2005), Лондонського Комюніке (Велика Британія, 2007), Львівського Комюніке (Бельгія, 2009), Будапештсько-Віденської Декларації (Угорщина-Австрія, 2010), матеріалів Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму (Румунія, 2012), Паризького Комюніке (Франція, 2018), свідчить, що серед його важливих цілей та інструментів є розширення мобільності.

Документи Болонського процесу, а також законодавчо-правове забезпечення України створюють підґрунтя для формування академічної мобільності студентів НАУ, зокрема бакалаврів з міжнародних відносин.

Висновки. Україна зорієнтована на реалізацію цілей щодо розширення академічної мобільності студентів і викладачів. Формування академічної мобільності бакалаврів з міжнародних відносин студентів НАУ ґрунтується на вітчизняному

a future specialist in the field of international economic, legal and information activity; providing up-to-date knowledge of the basic principles and norms of international business and law; providing deep knowledge of the theory and practice of international relations, acquiring the skills to successful advancement into the world markets with the competitive national products, analysis of market conditions, formation of foreign language competence.

Analysis of the documents of the Bologna process, including the Bologna Joint Declaration (Italy, 1999), the Copenhagen Declaration (Denmark, 2001), the Bergen Communiqué (Norway, 2005), the London Communiqué (United Kingdom, 2007), the Leuven Communiqué (Belgium, 2009), Budapest The Vienna Declaration (Hungary-Austria, 2010), the materials of the Bucharest Conference and the Third Bologna Forum (Romania, 2012), the Paris Communiqué (France, 2018), indicate that mobility is one of its important goals and tools.

The documents of the Bologna Process, as well as the legislative and legal support of Ukraine, create the basis for the formation of academic mobility of NAU students, including bachelors in international relations.

Conclusions. *Ukraine is focused on meeting the goals of expanding academic mobility of students and tutors. Formation of academic mobility of NAU bachelors in international relations is based on national legislation and implemented in the context of*

законодавстві й реалізується в контексті болонських реформ.

Ключові слова: академічна мобільність, бакалаври з міжнародних відносин, Болонський процес, болонські реформи.

Bologna reforms.

Keywords: *academic mobility, Bachelor in International Relations, Bologna Process, Bologna reforms*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої освіти у багатьох країнах світу відзначається низкою тенденцій, серед яких інтернаціоналізація є однією з відчутних. В контексті інтернаціоналізації феномен академічної мобільності все більшою мірою викликає цікавість дослідників з різних галузей знань – філософії, економіки, соціології, державного управління, педагогіки тощо. Це пов'язано з тим, що відбувається активний пошук наукових підходів до аналізу цього явища, що відкриє перспективу не лише здійснення об'єктивного контролю за його перебігом, але й віднайдення механізмів ефективного управління ним, зокрема на інституційному рівні. Так, у “Стратегії інтернаціоналізації співробітництва в галузі освіти Національного авіаційного університету на 2018-2028 роки” [17] визначено, що удосконалення академічної мобільності студентів та науково-педагогічних працівників закладу сприятиме інтеграції у Європейський та глобальний освітній простір.

З огляду на це, науковий інтерес для нас становить дослідження формування академічної мобільності студентів Національного авіаційного університету (НАУ), зокрема бакалаврів з міжнародних відносин, у процесі професійної підготовки. Оскільки започаткування Болонського процесу в Україні суттєво вплинуло на розвиток внутрішньої та міжнародної академічної мобільності, доцільним, на нашу думку, є здійснення цього дослідження в контексті болонських реформ.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення інформаційних джерел дало змогу з'ясувати, що питання впливу Болонського процесу на розвиток вищої освіти в Україні, розгортання академічної мобільності студентів та викладачів, зокрема й у контурах Болонського процесу, досліджували В. Андрущенко та В. Молодиченко [1], В. Бобрицька [2; 3; 4], Л. Гребньов [9], М. Згуровський [10], О. Козієвська [11], А. Колот [12] та інші. Проте, праць, які присвячено формуванню академічної мобільності у бакалаврів з міжнародних відносин у контексті болонських реформ, не було здійснено, що й актуалізувало цю наукову розвідку.

Формулювання мети статті та її завдань. Метою дослідження є обґрунтування впливу болонських реформ на формування академічної мобільності у бакалаврів з міжнародних

відносин. Досягненню мети сприятиме, на нашу думку, розв'язання таких завдань:

- 1) схарактеризувати пріоритети у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у НАУ;
- 2) проаналізувати програмні документи Болонського процесу у контексті визначення завдань формування академічної мобільності як базового принципу створення Європейського простору вищої освіти;
- 3) з'ясувати новації у нормативно-правовому забезпеченні реалізації досліджуваного феномену в Україні як правового підґрунтя формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначених завдань дослідження схарактеризуємо пріоритети у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у НАУ.

Передусім зазначимо, що відповідно до Переліку галузей і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [7], заклади вищої освіти (ЗВО) України пропонують освітні програми для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальностей 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 292 Міжнародні економічні відносини, 293 Міжнародне право [7]. Зокрема, на факультеті міжнародних відносин НАУ у 2019-2020 н.р. підготовка майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин здійснюється за освітньо-професійними програмами (ОПП) “Міжнародний бізнес”, “Міжнародні економічні відносини”, “Міжнародне право”, “Міжнародна інформація”, “Міжнародні відносини” [16].

Особливістю фахової освіти студентів НАУ, які навчаються за ОПП у галузі міжнародних відносин, є зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності. Сучасні фахівці з міжнародних відносин повинні ефективно працювати як у вітчизняному, так і в міжнародному глобальному середовищі, що визначається мінливістю, мобільністю, конкурентними ставками на ринку праці. Вони потрібні скрізь, куди прийшов іноземний капітал, працюють іноземні інвестиції, зокрема у страховому бізнесі, біржовій діяльності, аграрному виробництві тощо.

Оскільки фахівці з міжнародних відносин повинні знати основні принципи і норми міжнародного бізнесу і права, володіти навичками успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, бути компетентними у питаннях аналізу кон'юнктури ринку, а крім того результативно спілкуватися з іноземними колегами, то студенти ще на етапі навчання у ЗВО мають набути таку освіту, яка б зробила їх успішними у визначній сфері. З

огляду на це, важливим у реалізації ОПП факультету міжнародних відносин НАУ є акцент на поглиблене знання теорії та практики міжнародних відносин, вивчення студентами іноземних мов, що відкриває перспективу до працевлаштування у філіях міжнародних компаній в Україні, спільних підприємствах чи комерційних фірмах, які спеціалізуються у галузі зовнішньоекономічної діяльності, інвестиційній сфері, прагнуть вийти на зовнішні ринки тощо. Тож викладачі факультету міжнародних відносин НАУ прагнуть забезпечити студентам різних рівнів освіти, зокрема першого (бакалаврського), професійну підготовку, яка стане потужним підґрунтям для розв'язання складних задач щодо забезпечення економічного зростання країни, нарощування міжнародних відносин України і провідних країн світу, ліквідації бідності та піднесення рівня життя населення.

Студенти й викладачі факультету міжнародних відносин НАУ прагнуть до реалізації пріоритетних завдань, окреслених в Стратегії розвитку Університету до 2030 року [18], одним із яких є “Інтернаціоналізація. Розвиток міжнародних зв'язків і стратегічного партнерства”. В амбітних планах НАУ – реалізація низки заходів, а саме:

- розширення географії країн, громадяни яких зацікавлені в експорті освітніх послуг задля збільшення кількості здобувачів-іноземців та осіб без громадянства не менше ніж на 10% від загальної кількості студентів університету [18];

- розвиток співпраці з провідними міжнародними організаціями, передусім, авіаційного спрямування (на глобальному рівні з ICAO, IATA, ACI, IFATKA, на регіональному рівні з ECAC, EASA, EUROCONTROL) [18];

- створення не менше 5-ти міжнародних науково-освітніх консорціумів (Міжнародний авіаційно-космічний науково-освітній консорціум тощо) [18];

- створення дієвого механізму реалізації права як на академічну мобільність, так і участі в інших грантових програмах усіх учасників освітнього процесу через залучення більшої кількості програм академічної мобільності та збільшення кількості співробітників, які беруть участь у міжнародних програмах – на 10% щорічно (HORIZON 2020, ERASMUS+, FULLBRIGHT тощо) [18];

- збільшення у рази кількості партнерських контактів зі студентськими спільнотами в Україні та за кордоном [18].

Важливо зазначити, що формування академічної мобільності у бакалаврів з міжнародних відносин у НАУ відбувається з урахуванням документів Болонського процесу [15; 16]. Стисло схарактеризуємо їх.

Розгортання академічної мобільності в об'єднаній Європі асоціюється з Болонською декларацією, яку було підписано 19 червня 1999 року в м. Болонья (Італія) міністрами освіти 29 європейських

країн [15]. У документі сформульовано фундаментальні принципи створення “Європи знань” і названі засоби їх реалізації, прописано позиції щодо необхідності становлення більш тісних зв’язків між європейськими країнами щодо розвитку та зміцнення їх наукового, технологічного, інтелектуального, соціального потенціалів, академічного та загальнокультурного взаємозбагачення.

Це є свідченням того, що завданнями, які мають бути вирішені для вищої освіти в рамках Болонського процесу, є залучення в ЄПВО більшої кількості студентів з усіх регіонів світу. При цьому важливою є орієнтація ЗВО на кінцевий результат: знання випускників мають бути застосовні та практично використані на європейському ринку праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути полегшеним (повсюдне застосування Додатка до диплому), що зробить досяжною ключову мету створення ЄПВО – привабливість і доступність для європейців та громадян інших країни вищої освіти в Європі.

Як зазначалося вище, процеси глобалізації та відповідної конвергенції освітніх систем відіграють першочергову роль у формуванні глобального ринку професій і систем їх розвитку. В Європі цей напрям отримав назву Брюгге-Копенгагенського процесу і був організаційно започаткований 20 листопада 2002 року на Копенгагенській нараді міністрів освіти 31 країни Європейської спільноти. Наслідком цього зібрання було прийняття і схвалення європейською комісією Копенгагенської декларації [15]. Вкажемо на визначені в документі ті стратегічні цілі в галузі вищої освіти, які мають бути першочергово враховані у забезпеченні академічної мобільності в Україні:

- створення єдиного формату документів щодо компетенцій і кваліфікацій, таких як євроCV, додатку до диплому, сертифікату (Certificate, Diploma Supplement, DS), єропаспорт студента (Europass-Training) та ін.;

- розробка системи трансферу кредитів для вищої освіти і навчання, яка в своїй основі застосовує ідеї Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS);

- визначення єдиних критеріїв і принципів для оцінювання якості у вищій освіті і навчанні, які повинні стати основою для формування рекомендацій (єдиних підходів) для оцінювання їх якості;

- розроблення загальних критеріїв і принципів для визнання результатів для визнання неформальної освіти;

- забезпечення керівництва підходами щодо розвитку кваліфікацій людини впродовж життя (передбачається створення спеціальних консалтингових служб та інформаційних матеріалів, що полегшують громадянам доступ до довгострокової освіти [3, с. 235].

Слід вказати, що пріоритети, які окреслені в Копенгагенській декларації, розвивають ініціативи, які буди визначені на нараді 2001

року у бельгійському місті Брюгге Генеральними директорами з професійної освіти країн ЄС [15].

На нашу думку, реальні кроки до розвитку мобільності студентів і викладачів здійснено під час ухвалення Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Берген (Норвегія, 2005) [5], Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Лондон (Велика Британія, 2007) [14], Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, Льовен і Лувен-ла-Ньов (Бельгія, 2009) [20]. Погоджуємося з В. Бобрицькою, яка зазначила, що поліпшення академічної мобільності студентів і викладачів пропонувалося шляхом:

- підвищення привабливості ЄПВО;
- візової підтримки, покращення фінансового забезпечення, надання грантів;
- створення умов для збільшення кількості спільних програм і запровадження навчальних гнучких програм;
- підвищення відповідальності усіх ЗВО за забезпечення мобільності викладацького складу і студентів;
- визначення індикаторів виміру та моніторингу мобільності тощо [2, с. 235-236].

Прийняття Будапештсько-Віденської Декларації про створення ЄПВО (Будапешт-Відень, 12 березня 2010 р.) започаткувало новий етап у розвитку академічної мобільності як принципу формування європейських просторів вищої освіти і досліджень [15].

Учасники Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму з питань освітньої політики (Румунія, 2012) [23] визначили державну відповідальність за вищу освіту як пріоритетну ціль розвитку європейської освітньої політики в означеній сфері. Відтак розв'язання питання розвитку академічної мобільності було покладено на кожну країну і залежало від її державної політики та стратегії розвитку вищої освіти відповідно до національних пріоритетів. Важливим підсумком згаданої Декларації було ухвалення рішення щодо підготовки й прийняття в рамках роботи Бухарестської конференції міністрів освіти Європейських країн і третього Болонського політичного форуму “Поза Болонським процесом: створення та взаємозв'язок національного, регіонального та міжнародного просторів вищої освіти” (“Beyond the Bologna process: Creating and connecting national, regional and global higher education spaces”) Стратегії мобільності в Європейському просторі вищої освіти до 2012 року “Мобільність для кращого навчання” (Бухарест, 2012) [23].

З тим, щоб максимально врахувати ситуацію і запити кожної з країн-учасниць у розробленні Стратегії мобільності в ЄПВО було створено робочу групу з питань мобільності (BFUG Working Group on

Mobility), за пропозицією якої розроблено анкету з різних аспектів питань мобільності. Результати анкетування були представлені на Бухарестській Конференції міністрів (2012), відповідальних за вищу освіту й увійшли до її матеріалів [21]. Опитування свідчить, що у більшості країн цілями студентської мобільності є зовнішня “горизонтальна” (навчання в іншому ЗВО впродовж певного періоду часу – семестру, навчального року, по завершенню якого передбачається повернення до свого освітнього закладу та продовження навчання у ньому) та вхідна “вертикальна” мобільність (навчання студента в іншому ЗВО, по завершенні якого він отримує освітню ступінь). “Горизонтальна” мобільність отримала назву “дипломна/рівнева мобільність” (diploma/degree mobility), “вертикальна” – відповідно “кредитна мобільність/тимчасова” (credit/temporary mobility) [21]. Менше 1% з 49 країн підтримує обидва види мобільності [11, с. 240]. Ці процеси балануються залежно від обраної країною стратегії інтернаціоналізації. При цьому державне регулювання видів академічної мобільності відбувається переважно шляхом розв’язання низки завдань, центральними з яких є підтримка рівноваги між експортом та імпортом освітніх послуг, підвищення якості і привабливості національної системи освіти, забезпечення доступності для резидентів і нерезидентів тощо [4, с. 255].

Для України важливо врахувати те, що за умовами ефективності національних стратегій розвитку академічної мобільності має бути розмежування її видів. Зокрема, доцільно диференціювати академічну мобільність за різними програмами (бакалаврськими, магістерськими, докторськими), визначити цілі (стажування, навчання тощо), встановити окремі підходи до фінансування внутрішньої та міжнародної мобільності, окреслити її геополітичну спрямованість, а також інструменти досягнення цілей [2; 3; 4].

Зазначимо, що нормативно-правові документи європейських країн більшою мірою підтримують академічну мобільність у контексті навчання і викладання, а тому вони спрямовані на розв’язання питань академічної мобільності студентів, які навчаються за бакалаврськими і магістерськими (зрідка – за докторськими) програмами або професійної мобільності науковців і викладачів з метою викладання у ЗВО закордоном. При цьому привабливість освіти закордоном залежить від успішності розв’язання проблем візової політики, створення можливостей для працевлаштування під час набуття освіти і в подальшому за обраною спеціальністю.

Труднощі залучення іноземних студентів до здобуття освіти закордоном значною мірою обумовлені об’єктивною вимогою знання мови. Тому багато країн через нормативно-правові акти заохочують запровадження англійської мови навчання і, водночас, наголошують, що викладання англійською мовою не виключає знання мови країни, де здобувається освіта.

Погоджуємося з науковцями [4, с. 271; 11, с. 243], які вважають, що для удосконалення мобільності студентів і викладачів в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності є першочерговим є:

1) завершити адаптацію національного законодавства до стандартів європейського права, зокрема й освітнього [4, с. 271; 11, с. 243];

2) покращити візову підтримку студентів і викладачів, які виїждять на навчання та стажування, збільшити обсяги державного фінансування таких відряджень [4, с. 271; 11, с. 243];

3) запровадити технології дистанційної освіти задля створення умов для розширення освітніх можливостей майбутніх фахівців шляхом переходу до нелокалізованої освіти й застосування інформаційно-комп'ютерних технологій як найдоступнішого сучасного ресурсу навчання [4, с. 271; 11, с. 243];

4) розширити філії ЗВО України за кордоном, що збільшить можливості інтеграції вітчизняної системи вищої освіти та науки у Європейський простір, запровадити практики навчання, характерних для "відкритих університетів" з вільним вибором навчальних курсів тощо, можливістю отримувати кілька дипломів [4, с. 271; 11, с. 243];

5) здійснити ефективне врегулювання договірних відносин між установами освіти, замовниками і виконавцями освітніх послуг, а також умов і порядку фінансування спільних освітніх програм, трудових і цивільно-правових відносин науково-педагогічних працівників, поєднання їх наукової і освітньої діяльності з систематичним підвищенням кваліфікації [4, с. 271; 11, с. 243];

6) поліпшити мовну підготовку студентів, викладачів і науковців [4, с. 271; 11, с. 243].

ЗВО мають обмінюватися інформацією і документами, збільшувати кількість спільних проектів, заохочувати мобільність студентів і викладачів, керуючись принципом рівнозначності у наданні стипендій, статусу, знання [4, с. 271]. Таким чином, у досягненні мети болонських реформ на ЗВО покладається відповідальність надати студентам і викладачам можливості для удосконалення їх академічної мобільності і мобільності на ринку праці. Це забезпечить: розширення міжнародного академічного і студентського співтовариства; появу нових перспектив розвитку людських ресурсів; підвищення кар'єрних шансів випускників; засвоєння навчальних програм, які не пропонують національні ЗВО; гармонізацію національних і міжнаціональних процесів забезпечення якості освіти; створення відкритого ЄПВО [4, с. 272].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що під час зустрічей міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу були сформульовані основні завдання створення єдиного освітнього простору в Європі, які є надзвичайно актуальними натеper:

- 1) введення трьохрівневої освіти (бакалаврський, магістерський, докторський – PhD);
- 2) запровадження кредитної системи (Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи – ECTS);
- 3) створення та імплементація національних рамок кваліфікації, зіставних з європейськими мета-рамками – рамкою кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та Європейською рамкою кваліфікацій впродовж життя;
- 4) контроль якості освіти відповідно Європейських стандартів та рекомендацій для забезпечення якості в ЄПВО;
- 5) розширення мобільності як пріоритету Болонського процесу;
- 6) впровадження у ЗВО Додатка до диплома європейського зразка як важливого інструменту Болонського процесу;
- 7) забезпечення працевлаштування випускників;
- 8) забезпечення привабливості європейської системи освіти.

Звернімо увагу, що у Паризькому Комюніке [19] зазначено, що у 2018-2020 рр. пріоритетними для оцінювання якості співробітництва в ЄПВО визначено такі позиції: трьохрівнева система, сумісна з мета-рамкою кваліфікацій ЄПВО та ступенями першого й другого циклів ECTS; дотримання Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій; забезпечення якості освіти у відповідності зі стандартами й керівними принципами ЄПВО [19]. Слід вказати й на те, що розширення академічної мобільності передбачає можливість фізичного і віртуального переміщення студентів в Європейському освітньому просторі, що зумовлює необхідність порівняння знань, отриманих студентами в різних ЗВО. Саме тому, як зазначено у тексті Паризького Комюніке (2018) [19] обов'язковою умовою забезпечення академічної мобільності студентів, яка супроводжується індивідуалізацією і асинхронністю освітнього процесу, є повне запровадження в освітніх системах країн-учасниць Болонського процесу ECTS.

В контексті визначених завдань дослідження варто зазначити, що новацією у правовому супроводі розвитку академічної мобільності на національних теренах вищої освіти стало “Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність”, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 579 від 12 серпня 2015 року (далі – Постанова) [8]. Згідно пункту 2 Постанови [8] цілі, завдання й загальні правила забезпечення й реалізації права на академічну мобільність визначено відповідно до основних принципів Спільної декларації міністрів Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” (Болонья, 1999) [8]. Окрім того, положення Постанови [8] унормовують те, що право на академічну мобільність може бути реалізовано як в Україні так й поза її межами. Тож, за місцем реалізації академічна мобільність є внутрішньою, коли вона проходить у вітчизняних ЗВО (наукових установах)- партнерах в межах України, а також міжнародною – у випадку, коли право на неї

реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у ЗВО (наукових установах)- партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних ЗВО (наукових установах) [8].

Для студентів вітчизняних ЗВО, зокрема й бакалаврів з міжнародних відносин НАУ, важливим є унормування основних видів академічної мобільності, а саме:

- *ступеневої мобільності*, яке визначається як навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше ЗВО;

- *кредитної мобільності*, яке трактується як навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), що будуть визнані у ЗВО постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу (при цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним) [8].

Висновки. Викладене створює теоретичне підґрунтя для формулювання низки узагальнень.

У процесі характеристик особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у Національному авіаційному університеті виявлено основні пріоритети, а саме: 1) зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності; 2) надання сучасних знань про основні принципи і норми міжнародного бізнесу і права; 3) забезпечення поглибленого знання теорії та практики міжнародних відносин, опанування навичками успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку; 4) формування іншомовної компетентності. Обґрунтовано, що успішній реалізації пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин університету сприяє академічна мобільність.

Аналіз програмних документів Болонського процесу, зокрема Болонської Спільної Декларації (Італія, 1999), Копенгагенської Декларації (Данія, 2001), Бергенського Комюніке (Норвегія, 2005), Лондонського Комюніке (Велика Британія, 2007), Львовенського Комюніке (Бельгія, 2009), Будапештсько-Віденської Декларації (Угорщина-Австрія, 2010), матеріалів Конференції в Бухаресті та

Третього Болонського Форуму (Румунія, 2012), Паризького Комюніке (Франція, 2018), дав змогу виявити стратегічні орієнтири та логіку перебігу академічної мобільності як базового принципу створення ЄПВО.

З'ясування нормативно-правового супроводу реалізації досліджуваного феномену в Україні уможливило аналіз новацій, які визначено у “Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність” (2015). Тож студенти вітчизняних ЗВО, зокрема й бакалаври міжнародних відносин НАУ, мають право реалізувати у процесі професійної підготовки внутрішню й зовнішню, а також ступеневу й кредитну академічну мобільність, що слугує виконанню запиту української держави і суспільства – вітчизняна система освіти покликана посісти гідне місце серед провідних ЗВО світу. Міжнародний престиж України має виявлятися, зокрема, в активній участі ЗВО у програмах з академічного обміну.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у аналізі надбань та ризиків для вітчизняної вищої освіти процесу інтернаціоналізації як одного із виявів академічної мобільності.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В., Молодиченко, В., 2010. ‘Академічна мобільність : проблема реалізації в Україні і в світі’, *Вища освіта України : теорет. та наук-метод. часопис*, № 1, С. 34–42.
2. Бобрицька, ВІ., 2013. ‘Мобільність як ключовий принцип формування європейського освітнього простору’, *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України», Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*, № 3 (додаток 2), С. 234–238.
3. Бобрицька, ВІ., 2013. ‘Професійна мобільність : контекст болонських реформ’, *Педагогічна освіта : теорія і практика, Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць*. № 19, С. 42–45.
4. Бобрицька, ВІ., 2015. ‘Розвиток академічної і професійної мобільності в умовах розгортання трансформаційного суспільства. Освітня політика : філософія, теорія, практика: монографія’, Київ : *Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова*, С. 243–272.
5. Верховна рада України, 2005. ‘Бергенське комюніке «Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети»’, *Комюніке Конференції Європейських міністрів освіти. (Берген, 19–20 травня 2005 р.)*. Доступно : <https://zakon.rada.gov.ua/go/994_576> [Дата звернення 17 Вересня 2019].
6. Верховна рада України, 2014. ‘Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014’, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, № 37–38, ст. 2004. Доступно : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> [Дата звернення 11 Вересня 2019].
7. Верховна рада України, 2015. ‘Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої

- освіти', *Постанова Кабінету міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р.* Доступно : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>> [Дата звернення 12 Вересня 2019].
8. Верховна рада України, 2015. 'Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2015 року, № 579'. Доступно : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF>> [Дата звернення 09 Вересня 2019].
 9. Гребньов, Л., 2007. 'Лондонське комюніке : завершальний етап Болонського процесу', *Вища освіта в Росії, № 9*, С. 3-20.
 10. Згуровський, МЗ., 2012. 'Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі'. Доступно : <<http://konesh.ru/bolonsekij-proces-strukturna-reforma-vishoyi-osviti-na-ye.html>> [Дата звернення 11 Вересня 2019].
 11. Козієвська, ОІ., 2013. 'Законодавчо-нормативне забезпечення процесів академічної мобільності: європейський досвід', *Вища освіта України. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*, № 3 (додаток 2), С. 238–243.
 12. Колот, АМ., 2004. 'Реалізація засад Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю', *Маркетинг в Україні, № 3*, С. 59–65.
 13. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, 1999. 'Спільна декларація міністрів освіти Європи (Болонья, 19 червня 1999 р.)'. Доступно : <http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html> [Дата звернення 03 Вересня 2019].
 14. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, 2007. 'На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації', *Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, (м. Лондон, 16–19 травня 2007 року)*. Доступно : <http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html> [Дата звернення 17 Вересня 2019].
 15. НАУ, 2012. 'Болонський процес', *Офіційний веб-сайт НАУ*. Доступно : <<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proces/>> [Дата звернення 12 Вересня 2019].
 16. НАУ, 2012. 'Факультет міжнародних відносин Національного авіаційного університету'. *Офіційний веб-сайт*. Доступно : <<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchalni-pidrozdili/institutes/institut-mizhnarodnix-vidnosin.html>> [Дата звернення 14 Вересня 2019].
 17. НАУ, 2018. 'Стратегія інтернаціоналізації співробітництва в галузі освіти Національного авіаційного університету на 2018–2028 роки'. Доступно : <<https://nau.edu.ua/>> [Дата звернення 07 Вересня 2019].
 18. НАУ, 2018. 'Стратегія розвитку Національного авіаційного університету до 2030 року', *Ухвалена 01.02.2018 року, Офіційний веб-сайт НАУ*. Доступно : <<https://nau.edu.ua/ua/menu/un%D1%96versitet/strategy-2030.html>> [Дата звернення 11 Вересня 2019].
 19. ЕНЕА Paris, 2018. 'Парижское комюніке', *Париж 25 мая 2018 года*. Доступно : <<https://iqaa.kz/images/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B6%>>

- D1%81%Do%BA%Do%BE%Do%B5_%Do%9A%Do%BE%Do%BC%Do%BC%D1%8E%Do%BD%Do%B8%Do%BA%Do%B5_2018_%Do%95%Do%9F%Do%92%Do%9E.pdf> [Дата обращения 12 Сентября 2019].
20. Bologna process – Benelux, 2009. 'The Bologna Process 2020 – The European, Higher Education Area in the new decade', *Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009)*. Available at : <http://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Leuven_Louvain_la_Neuve_Communique_April_2009_595061.pdf> [Accessed 10 September 2019].
21. EHEA, 2012. 'EHEA Ministerial Conference Mobility Strategy 2020 for European Higher Education Area 17 August 2012'. Available at : <<http://www.ehea.info/Uploads%281%29/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf>> [Accessed 11 September 2019].
22. EHEA, 2012. 'National Report regarding the Bologna Process implementation 2009–2012'. Available at : <http://ehea.info/pid35307/work-programme-2009-2012-param_4904=eyJtb2lzIjoiMDYiLCJhbm5lZSI6IjIwMTgiLCJtb2RlIjoiMCIiLnpoaWRNb2QiOiIoOTAoIiwizmlsdHJlX3R5cGVfYWdlbmRhIjoiIiwizmlsdHJlX3RoZW1lIjo5MTIsImJsb2MiOiJhZ2VuZGEifQ==.html> [Accessed 07 September 2019].
23. EHEA, 2012. 'Report of EHEA Ministerial Conference and Third Bologna Policy Forum'. Available at : <http://www.ehea.info/cid104897/bologna-policy-forum-bucharest-2012.html> [Accessed 04 September 2019].

References:

1. Andrushchenko, V., Molodychenko, V., 2010. 'Akademichna mobil'nist' : problema realizatsiyi v Ukraini i v sviti (Academic Mobility : The Problem of Realization in Ukraine and in the World)', *Vyshcha osvita Ukrainy : teoret. ta nauk-metod. chasopys*, № 1, S. 34–42.
2. Bobryts'ka, VI., 2013. 'Mobil'nist' yak klyuchovyy pryntsyp formuvannya yevropeys'koho osvith'ocho prostoru (Mobility as a Key Principle for the Formation of the European Educational Space)', *Teoretychnyy ta naukovometodychnyy chasopys «Vyshcha osvita Ukrainy», Tematychnyy vypusk «Yevropeys'ka intehratsiya vyshchoyi osvity Ukrainy v konteksti Bolons'koho protsesu», № 3 (dodatok 2)*, S. 234–238.
3. Bobryts'ka, VI., 2013. 'Profesiyna mobil'nist' : kontekst bolons'kykh reform (Professional Mobility : The Context of Bologna Reforms)', *Pedahohichna osvita : teoriya i praktyka, Pedahohika. Psykholohiya : zbirnyk naukovykh prats'.* № 19, S. 42–45.
4. Bobryts'ka, VI., 2015. 'Rozvytok akademichnoyi i profesiynoyi mobil'nosti v umovakh rozhortannya transformatsiynoho suspil'stva. Osvitnya polityka : filosofiya, teoriya, praktyka : monohrafiya (Development of Academic and Professional Mobility in the Deployment of a Transformational Society. Educational Politics : Philosophy, Theory, Practice : A Monograph)', Kyiv : *Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova*, S. 243–272.
5. Verkhovna rada Ukrainy, 2005. 'Berhens'ke komynike

- «Zahal'noyevropeys'kyy prostir osvity – dosyahnennya mety» (Bergen Communiqué “Pan-European Area of Education – Achieving the Goal”), *Komyunike Konferentsiyi Yevropeys'kykh ministriv osvity. (Berhen, 19–20 travnya 2005 r.)*. Dostupno : <https://zakon.rada.gov.ua/go/994_576> [Data zvernennya 17 Veresnya 2019].
6. Verkhovna rada Ukrainy, 2014. ‘Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy № 1556-VII vid 01.07.2014 (On Higher Education : Law of Ukraine № 1556-VII of 01.07.2014)’, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR), № 37–38, st. 2004*. Dostupno : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> [Data zvernennya 11 Veresnya 2019].
 7. Verkhovna rada Ukrainy, 2015. ‘Pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan’ i spetsial’nostey, za yakymy zdiysnyuyet’sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity (On Approval of the List of Branches of Knowledge and Specialties for which Higher Education Applicants Are Trained)’, *Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 266 vid 29 kvitnya 2015 r.* Dostupno : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>> [Data zvernennya 12 Veresnya 2019].
 8. Verkhovna rada Ukrainy, 2015. ‘Pro zatverdzhennya Polozhennya pro poryadok realizatsiyi prava na akademichnu mobil’nist’ : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 serpnya 2015 roku, № 579 (On Approval of the Regulation on the Exercise of the Right to Academic Mobility : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 2, 2015, № 579)’. Dostupno : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF>> [Data zvernennya 09 Veresnya 2019].
 9. Hrebn’ov, L., 2007. ‘Londons’ke komynike : zavershal’nyy etap Bolons’koho protsesu (London Communiqué : The Final Stage of the Bologna Process)’, *Vyshcha osvita v Rosiyi, № 9, S. 3-20*.
 10. Zhurovs’kyy, MZ., 2012. ‘Bolons’kyy protses – strukturna reforma vyshchoyi osvity na yevropeys’komu prostori (The Bologna Process Is a Structural Reform of Higher Education in the European Area)’. Dostupno : <<http://konesh.ru/bolonsekij-proces-strukturna-reforma-vishoyi-osviti-naye.html>> [Data zvernennya 11 Veresnya 2019].
 11. Koziyevs’ka, OI., 2013. ‘Zakonodavcho-normatyvne zabezpechennya protsesiv akademichnoyi mobil’nosti : yevropeys’kyy dosvid (Legislative Support for Academic Mobility Processes : A European Experience)’, *Vyshcha osvita Ukrainy. Tematychnyy vypusk «Yevropeys’ka intehratsiya vyshchoyi osvity Ukrainy v konteksti Bolons’koho protsesu», № 3 (dodatok 2), S. 238–243*.
 12. Kolot, AM., 2004. ‘Realizatsiya zasad Bolons’koyi deklaratsiyi pry pidhotovtsi fakhivtsiv ekonomichnoho profilyu (Implementation of the Principles of the Bologna Declaration in the Preparation of Economic Experts)’, *Marketynh v Ukraini, № 3, S. 59–65*.
 13. Mizhnarodnyy fond doslidzhen’ osvith’oyi polityky, 1999. ‘Spil’na deklaratsiya ministriv osvity Yevropy (Bolony’a, 19 chervnya 1999 r.) (Joint Declaration by Ministers of Education of Europe (Bologna, 19 June 1999))’. Dostupno : <http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html> [Data zvernennya 03 Veresnya 2019].

HJlX3RoZW1lIjo5MTIsImJsb2MiOiJhZ2VuZGEifQ==.html> [Accessed 07 September 2019].

23. EHEA, 2012. 'Report of EHEA Ministerial Conference and Third Bologna Policy Forum'. Available at : <http://www.ehea.info/cid104897/bologna-policy-forum-bucharest-2012.html> [Accessed 04 September 2019].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.16(10)-6

УДК 378:37.091.12:004-051(100)

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ В
УНІВЕРСИТЕТАХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ**

*COMPARATIVE ANALYSIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF
PROFESSIONAL TRAINING OF GRAPHIC DESIGNERS IN
UNIVERSITIES OF LEADING COUNTRIES OF THE WORLD*

I. М. Биховець

Актуальність дослідження. Головна особливість сьогодення - можливість дивитися за межі України та вивчати досвід інших країн світу, щоб отримати розуміння дизайнерської освіти в глобальному масштабі.

Постановка проблеми. Дизайнерська освіта в Україні має безперервно розвиватися, щоб відповідати очікуванням майбутніх фахівців і потенційних споживачів. Це стане можливим за умови переходу до більш цілісної, мультидисциплінарної дизайнерської освіти, яка дозволить підготувати професіоналів, здатних позиціонувати дизайн системно, як інтеграцію естетичних, технологічних, ділових та соціологічних можливостей.

Аналіз останніх

Urgency of the research. The main feature today is the opportunity to look beyond Ukraine, to study the experience of other countries in order to perceive design education on a global scale and to use knowledge in the process of training graphic designers.

Target setting. The education of designers in Ukraine must be constantly evolving to meet the expectations of future professionals and potential consumers. This will be possible if we move towards a more holistic, multidisciplinary design education that will allow design professionals who systematically think to position design as an integration of aesthetic, technological, business and sociological capabilities.

Actual scientific researches